

اقتصاد دیجیتال

تحلیل‌ها و پویایی‌ها

www.ketab.ir

تألیف:

دکتر اسفندیار جهانگرد

دانشیار دانشکده اقتصاد دانشگاه علامه طباطبائی

مشترک‌ارز

www.ketab.ir

سرشناسه	: جهانگرد، اسفندیار، ۱۳۵۰ -
عنوان و نام پدیدآور	: اقتصاد دیجیتال: تحلیل‌ها و پویایی‌ها / Digital economics: analysis and dynamics / تألیف اسفندیار جهانگرد.
مشخصات نشر	: تهران: آماره، ۱۴۰۰.
مشخصات ظاهری	: ۴۲۰ ص.: مصور، جدول، نمودار.
شابک	: 978-622-7326-16-1
وضعیت فهرست‌نویسی	: فیبا
موضوع	: بازرگانی الکترونیکی -- Electronic commerce
رده‌بندی کنگره	: HF۵۵۴۸/۳۲
رده‌بندی دیویی	: ۶۵۸/۸۷۲
شماره کتاب‌شناسی ملی	: ۷۴۳۹۹۳۰

نشره‌آماره

عنوان کتاب: اقتصاد دیجیتال: تحلیل‌ها و پویایی‌ها

Title: Economics of Digital;
Analysis and dynamics

تألیف: دکتر اسفندیار جهانگرد

Author: Dr. Jahangard

شابک: ۱-۱۶-۷۳۲۶-۶۲۲-۹۷۸

ISBN: 978-622-7326-16-1

نوبت چاپ: اول تاریخ چاپ: نوبهار ۱۴۰۰

The 1st Edition Published: 2021

تیراژ: ۳۰۰ نسخه

Circulation: 300 impression

هرگونه کپی‌برداری، اسکن و میکروفیلم، جزئی یا

No portion of this book may be reproduced,
by any process or technique, without the
express written consent of the publisher

کلی بدون اجازه مکتوب نشر آماره ممنوع بوده و

(Amareh Press)

بیگرد قانونی دارد

محتوی اصلی کتاب بازتاب اندیشه‌های پدیدآورنده

The views expressed in this book represent
those of the individual Authors and Editors.

توسط ناشر می‌باشد و مسئولیت درستی آن به

These views do not necessarily reflect
endorsement by the Publisher
(Amareh Press)

عهده‌ی ایشان می‌باشد.

© تمامی حقوق چاپ و نشر برای نشر آماره

© ALL RIGHTS RESERVED: for the
Amareh Press

محفوظ است

دفتر مرکزی نشر آماره: تهران، میدان انقلاب، خیابان انقلاب، ابتدای خیابان دوازده فروردین، پلاک

۳۱۶، واحد ۴ تلفن ۰۲۱-۶۶۹۵۱۳۲۳ و ۰۹۳۶۸۷۶۴۳۹۱

نمایندگی فروش در تهران: انتشارات گوتنبرگ، تلفن ۰۲۱-۶۶۴۱۳۹۹۸

(روبروی دانشگاه تهران، بین خ دانشگاه و خ فخر رازی، پلاک ۱۲۱۲)

برای آگاهی از مراکز فروش و سایر اطلاعات به وبسایت نشر آماره مراجعه کنید:

www.nashreamareh.ir

قیمت: ۱۳۵۰۰۰ تومان

پیشگفتار مؤلف

تحقیق در مورد اقتصاد دیجیتال به این مقوله می‌پردازد که آیا فناوری دیجیتال بازارها را تغییر می‌دهد؟ و اگر می‌دهد چگونه تغییر می‌دهد؟ فناوری دیجیتال منجر به کاهش سریع هزینه‌های جستجو، ذخیره‌سازی، محاسبه و انتقال داده‌ها، رهگیری و تأیید شده است. در نتیجه انگیزه برای دیجیتالی شدن فعالیت‌های اقتصادی به طور فزاینده‌ای افزایش پیدا کرده است. ماهیت تحول‌آفرین فناوری دیجیتال برای نحوه درک فعالیت اقتصادی، نحوه رفتار مصرف‌کنندگان، چگونگی نحوه استراتژی رقابتی بنگاه‌ها، نحوه ایجاد بنگاه‌های جدید از سوی کارآفرینان و نحوه تعیین سیاست‌های دولت پیامدهای مهمی ایجاد کرده است.

این کتاب تأثیر اقتصادی دیجیتالی شدن را زمینه‌های مختلف بررسی می‌کند. در حال حاضر می‌توان اذعان داشت با توجه به نوپا بودن این موضوع، کتاب‌ها و مجلات مختلف در بررسی و تحلیل اقتصاد دیجیتال نمی‌توانند جامع باشند و این کتاب هم ممکن است برخی زوایای مهم اقتصادی در این باره را پوشش دهد.

از میان محرک‌های مختلف، که امکان ظهور فناوری دیجیتال را فراهم کرده‌اند، رشد ارتباطات - به ویژه اینترنت - نقشی اساسی داشته است. بنابراین، تمرکز بر روی رفتار ارتباطات دیجیتالی به عنوان محرک اصلی فعالیت اقتصادی، سازنده است. به طور خاص، دیجیتالی شدن، دارای برخی ویژگی‌های مهم است که نشان می‌دهد بسیاری از مدل‌های اقتصادی نیاز به درک بهتر و چگونگی تغییر در انواع بازارها و نهادها است.

توسعه اینترنت، باعث ایجاد سؤال‌های جدیدی در اقتصاد شده است. به طور خاص، استقرار و استفاده از اینترنت رشد محصولات و خدمات دیجیتال را تشویق می‌کند و بسیاری از این‌ها هزینه‌های بسیار پایین تولید و توزیع را نشان می‌دهند. به همین ترتیب، ورود به بازارهای دیجیتال اغلب آسان شده است. این ویژگی‌ها، سؤال‌هایی را در مورد چگونگی بازسازی فعالیت‌های اقتصادی در گستره وسیعی از اقتصاد

توسط دیجیتال شدن ایجاد کرده است. به همین ترتیب، کم بودن هزینه‌های ارتباطی، حتی در مسافت‌های طولانی، با ایجاد فرصت‌هایی برای بازارهای جدید، بازسازی اقتصادی را نیز به وجود آورده است. این هم سؤال‌هایی را ایجاد می‌کند که چگونه بازارهای جدید می‌توانند بر عدم تقارن اطلاعاتی بین خریداران و فروشندگان در مکان‌های مختلف غلبه کنند و هزینه جستجو برای هر یک از شرکت‌کنندگان در بازار را کاهش دهند. هزینه‌های ارتباطی کم نیز به هزینه‌های توزیع کم برای خدمات اطلاعاتی تبدیل می‌شود. این بدان معنی است که خدمات اطلاعاتی همانند محصولات و خدمات «دانش» غیرقابل تفکیک هستند و شباهت عمومی به آن‌ها دارند یعنی کالاهایی که می‌توانند در مقیاس‌های بزرگ، توسط صدها میلیون نفر و شاید توسط میلیاردها نفر در آینده مصرف شوند. این امر توجه را به انگیزه‌های تولید کالاهای عمومی و درک چگونگی انتشار آن‌ها معطوف کرده است. همچنین توجه را به موضوعات ارزیابی و سنجش هنگامی که مشاغل و خانوارها وقت خود را برای کالاهای بدون قیمت اختصاص می‌دهند، متمرکز کرده است.

گرچه این ویژگی‌های بازارها و خدمات دیجیتال به طور عام به اصول اقتصادی جدیدی احتیاج ندارند، اما با فرض یکسان گرفتن نتایج نظری و تجربی از سایر بازارها، نیاز به تحلیل و بررسی جداگانه و مختص دارند. به عنوان مثال، اطلاعات دیجیتال را می‌توان به راحتی ذخیره و برای بهبود اندازه‌گیری جمع کرد اما این چالش‌های دیده نشده‌ای برای حریم خصوصی و امنیت ایجاد می‌کند و این مسائل در بحث اقتصاد داده هنوز به اندازه کافی برای افراد و جوامع برجسته نیستند.

در کل فشارهای زیادی برای تغییر سیاست‌ها ناشی از عدم تطابق بین نهادهای تاریخی و شرایط موجود و آینده وجود دارد و این عدم تطابق خواستگاه بازیگران خصوصی و دولتی برای ایجاد تغییرات است. این فشارها به زودی از بین نخواهد رفت و همچنین خواسته‌ها نیز کم نخواهد شد. تحقیقات اقتصادی در مورد اقتصاد دیجیتال می‌تواند بحث‌ها و نگرش‌ها را روشنی بخشد.

در کل باید گفت که نویسنده فکر نمی‌کند که اقتصاد دیجیتال یک زمینه جدید است. در عوض، تحقیقات در زمینه دیجیتالی شدن، زمینه‌های گسترده‌ای از علم اقتصاد را شامل می‌شود (همانند کسب‌وکار، تاریخ اقتصادی، اقتصادسنجی، اقتصاد کار، سیاست‌های دولت، اقتصاد پول، اقتصاد بین‌الملل و سازمان صنعتی و غیره). بسیاری از شرکت‌های اساسی در اقتصاد دیجیتال نیز در این زمینه‌ها، محمل فکری علمی خود را پیدا کرده است. بنابراین تحقیق در مورد اقتصاد دیجیتال، حتی اگر کاربردها متنوع باشد، از یک چارچوب سازگار برخوردار است.

برای ارائه مطالب اقتصاد دیجیتال سه روش مکمل وجود دارد. یک روش در پرداختن به سؤال‌های اساسی آن، در حد توصیف اقتصاد دیجیتال (Digital Economy) می‌باشد. رویکرد دیگر ورود به نظریه‌های صرف علم اقتصاد (اقتصاد خرد و اقتصاد کلان) و دنبال کردن جایگاه و کارکرد فناوری دیجیتال در علم اقتصاد است که نویسنده در کتاب اقتصاد دیجیتال (Digital Economics) سال ۱۳۹۶ به برخی از آن‌ها پرداخت. رویکرد دیگر، ترکیب دو رویکرد اول و دوم در زمینه اقتصاد دیجیتال است که این کتاب

رویکرد ترکیبی سوم را دنبال می‌کند. بنابراین با ارائه نمونه‌های گسترده‌ای از چگونگی چارچوب‌بندی، کاربرد و ارائه آخرین تحقیقات در این باره، بر روش‌های مختلف برای پرداختن به برخی سؤال‌های پژوهش در این زمینه تأکید دارد. همان‌طور که انتظار می‌رفت، دامنه کتاب گسترده است و سعی شده فصول انتخابی کتاب بر اساس اولویت‌های روز جامعه باشد. به‌طورکلی، مباحث این کتاب بر دستور کار سؤال‌های باز تأکید دارد و همچنین تمرکز بر مسائل حل‌نشده در سیاست‌های عمومی است.

در همه فصل‌ها چند ویژگی مشترک است. این موضوعات نمایانگر بسیاری از مرزهای فعال تحقیقات اقتصادی دیجیتال امروز هستند و به سمت رویکرد یک زیرشاخه تمایل ندارند. به‌طور مثبت‌تر، این فصول نشان می‌دهند که اقتصاد دیجیتال از بسیاری از زمینه‌های اقتصاد ناشی می‌شود و با رویکرد سؤال‌های جامعه و افراد مطابقت دارد. فصل‌های این کتاب گام‌هایی در جهت استفاده از چارچوب‌های نظری اقتصاد و مرتبط با کاربرد برای تجزیه و تحلیل عوامل و پیامد دیجیتالی شدن اقتصاد برداشته است. به‌طورکلی کتاب در دوازده فصل جداگانه بخش‌بندی شده است. فصل اول به موضوع «دانش» و «اقتصاد دانش‌بنیان» می‌پردازد که به دلیل ماهیت و شباهت بیشتر خدمات دیجیتالی به موازین دانش این فصل با سؤال‌های گوناگون طرح و زمینه‌ای برای ارائه مباحث خاص اقتصاد دیجیتال فراهم می‌کند. فصل دوم به موضوع مهم تحول دیجیتال و سؤال‌های مهم این حوزه و ارتباط آن با اقتصاد دیجیتال پرداخته است. در فصل سوم مؤلفه‌ها و کانال‌های تأثیرگذاری فناوری دیجیتال بر چارچوب‌های اقتصادی آمده است. فصل چهارم تمرکز بر قواعد اقتصادی با ظهور فناوری دیجیتال بر طرف عرضه، تقاضا، بازار و سیاست‌های اقتصادی دارد. فصل پنجم به موضوع سیاست‌ها و پیامدهای اقتصادی یکی از پیشران‌های مهم تحول دیجیتال یعنی هوش مصنوعی می‌پردازد. فصل ششم موضوع اقتصاد داده را پیش می‌کشد و مسائل مهم این حوزه را تحلیل و بررسی می‌کند. فصل هفتم تمرکز بر رمز پول‌ها (Cryptocurrencies) که یکی از مباحث مهم اقتصاد دیجیتال است می‌کند. فصل هشتم موضوعات اقتصادی انرژی و فناوری دیجیتال را مورد مذاقه قرار می‌دهد. فصل نهم موضوع کسب‌وکارهای الکترونیکی و تحولات زنجیره ارزش و زنجیره تأمین در این کسب‌وکارها را مورد بحث قرار می‌دهد. فصل دهم به موضوع مهم و اساسی اشتغال، بازار کار و فناوری دیجیتال اختصاص دارد. فصل یازدهم به یکی از پیامدهای کاربرد فناوری دیجیتال در اقتصاد یعنی رشد اقتصادی و بهره‌وری و فناوری دیجیتال می‌پردازد. فصل آخر موضوع سنجش اقتصاد دیجیتال را طرح می‌کند. در بسیاری از فصل‌ها، موضوعات مربوط به سیاست‌های اقتصادی با تمرکز بر دیجیتالی شدن است. در فصل آخر سؤال‌های مهمی طرح می‌شود چرا که در این زمینه تأکید شدیدی بر رویکردهای بی‌طرفانه سنجش اقتصادی وجود دارد. اندازه‌گیری بی‌طرفانه می‌تواند میزان دیجیتالی شدن را ارزیابی کند و مفاهیم و گفتگوی طولانی‌مدت را برای درک منافع و هزینه‌های خصوصی و اجتماعی دیجیتالی شدن آغاز کند. در نتیجه، این امر فهم درستی از میزان بازده سرمایه‌گذاری در دیجیتالی سازی توسط سازمان‌های دولتی و خصوصی را بهبود می‌بخشد. یک خواننده زیرک متوجه می‌شود که برخی از مباحث به کتاب وارد نمی‌شوند. شاید به‌طور مستقیم، تمام فصل‌ها بیشتر به عواقب اقتصادی فناوری دیجیتال مانند افزایش

اتوماسیون در ساخت و خدمات یا استفاده بیشتر از فناوری دیجیتال تمرکز دارند و برخی از موضوعات مرتبط ظاهر نمی‌شوند که این موضوع به دلیل گستردگی مباحث بوده و سعی شده بر اولویت‌های مهم تمرکز شود.

سرانجام برای خواننده ممکن است این سؤال ایجاد شود که چرا کتاب با بحث سنجش اقتصاد دیجیتال بسته می‌شود و این موضوع در ابتدا نیامده است. در پاسخ به این سؤال تأکید می‌شود که نخست حجم مطالب موضوع اقتصاد دیجیتال گسترده است و در ثانی مسئله آزردهنده این است که مبحث اندازه‌گیری ارزش خدمات دیجیتال و در کل اندازه‌گیری اقتصاد دیجیتال کمتر مورد توجه برخی اقتصاددانان دانشگاهی و حتی نهادهای بسیاری کشورها قرار می‌گیرد. در صورتی که از این نظر با فهم نگرش‌ها، مفاهیم و کارکردهای اقتصاد دیجیتال، جمله معروف کاپلان بسیار معتبر جلوه می‌کند. کاپلان مطرح می‌کند که «آنچه شما می‌سنجید همان چیزی است که می‌گیرید»؛ یعنی در صورت اندازه‌گیری و سنجش دقیق و بروز اقتصاد دیجیتال، تحلیل‌های اقتصادی جریان‌های اصلی فناوری‌های دیجیتال می‌توانند روشن‌کننده باشند.

کتاب حاضر با توجه به وجه نظری و کاربردی اقتصاد دیجیتال و تحلیل‌های مربوط به آن حاصل سال‌ها تحقیق و تدریس در دانشکده‌های اقتصاد کشور توسط نویسنده در دانشگاه علامه طباطبایی و دانشگاه خاتم در مقاطع تحصیلات تکمیلی است. از این رو برای دانشجویان کارشناسی، تحصیلات تکمیلی اقتصاد و کلیه رشته‌های مرتبط و حتی فنی و مهندسی و همچنین کارشناسان و محققان در دانشگاه‌ها و مراکز تحقیقاتی، تصمیم‌سازی و سیاست‌گذاری بسیار مفید می‌تواند باشد.

در اینجا بر خود لازم می‌دانم از خانواده‌ام که همواره مشوق و همراه من در به ثمر رسیدن این کتاب بودند تشکر کنم چرا که بدون حمایت آن‌ها این اثر قابل تدوین و انتشار نبود. همچنین از آقای فرهاد نوع‌پرست (مدیریت نشر آماره) و خانم سمیرا مؤدب که زحمات زیادی در پیاده‌سازی این کتاب کشیدند قدردانی می‌کنم. بی‌شک تمام کاستی‌های این کتاب به این جانب برمی‌گردد لذا خواهشمند است در صورت هرگونه پیشنهاد یا نقطه‌نظر به آدرس jahangarde@gmail.com یا شماره ۰۹۱۹۶۵۰۹۰۴۲ از طریق شبکه‌های اجتماعی به این جانب اطلاع دهید.

اسفندیار جهانگرد

فروردین ۱۴۰۰

تهران